

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
Факультет культурології
Кафедра журналістики

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня бакалавра

**ТЕМА: «МУЗИЧНА ІНДУСТРІЯ ВПРОДОВЖ ВІЙНИ ТА ЇЇ
ВИСВІТЛЕННЯ У ЗМІ»
(САЙТ «МУЗИКА ПІД ЧАС ВІЙНИ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД»)**

Освітньо-професійна програма

Соціальна та культурна журналістика

галузь знань **06 Журналістика**
спеціальність **061 Журналістика**

Здобувач: Надворний Давид
Олександрович

Керівник:

доцент, канд. наук із соц. комунікацій,
доцент каф. журналістики
Шелестова Анна Миколаївна

Рецензент:

доцент, канд. наук із соц. комунікацій,
декан факультету соціальних
комунікацій і музейно-туристичної
діяльності

Коржик Наталія Анатоліївна

Допущений до захисту на засіданні
кафедри

журналістики «   » _____ 2023 р.,
Протокол №

Харків 2023

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП.....	3
ОПИС ПРОЄКТУ.....	6
ВИСНОВКИ.....	18
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	20
ДОДАТКИ.....	21

ВСТУП

Ідея дипломної роботи: створення інтернет-сайту про музичну культуру впродовж війни, історію взаємодії музики та війни, значення музики під час збройних конфліктів та роботі іноземних ЗМІ щодо висвітлення проблесків музичної культури часів російсько-української війни.

Мета дипломної роботи – дослідити зв'язок музичної культури із воєнною, проаналізувати вплив музики на збройні конфлікти в різні часи історії людства, прослідити відображення у сьогоденних реаліях (на прикладі російсько-української війни) та висвітлення проблеми у вітчизняних та зарубіжних ЗМІ.

Актуальність дипломної роботи обумовлена сьогоденною ситуацією всередині України: впродовж війни, що триває, музика також стає зброєю – зараз здебільшого не буквально, а на полі бою культурному, в руках митців. А наш випадок не є унікальним – з перших днів існування збройних конфліктів як таких музика була невід'ємною частиною життя армії та флоту. Барабанами та трубами у давні часи відзначалися паради, мобілізації, військові наступи й відступи. Також музика є складовою частиною військових церемоній і пам'ятних служб. Справді, неможливо не згадувати військові мелодії, коли згадуєш про різні війни, що відбувалися протягом історії людства. Військова музика є складовою колективних культурних святкувань країн. Музика та виступ армійських, військово-морських і військово-повітряних сил давно викликають великий інтерес громадськості та історії. Вони стали частиною національного музичного дискурсу та виробництва. Крім того, військова музика вторглася у світ класичних мелодій. Однак симбіотичний зв'язок між музикою та війною — це набагато більше, ніж просто військовий оркестр, який грає марш, або оркестрові п'єси, що святкують військовий успіх. Музика та пісні завжди тісно перепліталися із військовим життям. На сьогоднішній день здійснено багато досліджень, які детально описують загальний огляд музики та війни та охоплюють музичну продукцію кожної зони конфлікту, починаючи з

найдавніших боїв. Зокрема, означеній проблемі приділяли увагу К. Адлер, Б. Арнольд, П. Фумертон та інші. Роботи часто організовуються в тематичних дослідженнях конкретних конфліктів або конкретних часових рамок у регіонах. Зокрема, американські студії та історія музикознавства стали багатим полем наукових досліджень та аналітичних дискусій, що відображено у величезній кількості статей, книг і популярних досліджень про музику та пісні, на які вплинула довга воєнна історія.

Структура проєкту: Інтернет-сайт (<https://sites.google.com/view/music-during-the-war>), присвячений тематиці музичної культури та її синтезу із воєнною справою. На сайті є кілька розділів, кожен із них містить текстові, фото-, аудіо-, відеоматеріали відповідної тематики та тематичні статті щодо історії взаємодії та впливу музики на війну та навпаки.

Структура сайту:

1. Головна сторінка із описом проєкту (див. Додаток А);
2. Рубрика «Історія воєнної музики» (див. Додаток Б);
3. Рубрика «Значення музики на війні» (див. Додаток В);
4. Рубрика «Питання, порушені у воєнній музиці» (див. Додаток Д);
5. Рубрика «Музична індустрія часів російсько-української війни та її висвітлення у ЗМІ» (див. Додаток Є).

Робота над проєктом. Під час дослідницького процесу було виявлено відсутність комплексних ресурсів або платформ, присвячених дослідженню музичної індустрії під час війни. Було знайдено потенціал для створення сайту проєкту, який об'єднає інформацію, аналіз і мультимедійний вміст на цю тему. Окрім цього, створивши сайт проєкту, можна представити висновки роботи в доступній та інтерактивній формі, охопивши ширшу аудиторію за межами дипломної роботи. Цифрове оповідання та мультимедійні можливості: розуміючи силу цифрових платформ та їхню здатність залучати користувачів за допомогою мультимедійного вмісту, можна візуалізувати сайт проєкту, який включатиме аудіозаписи, фотографії, відео та інші медіа для покращення дослідження музичної індустрії під час війни. Це забезпечить відвідувачам

унікальний досвід занурення. Для розробки проєкту було використано онлайн-конструктор сайтів GoogleSites.

Потенційна аудиторія проєкту – потенційна аудиторія сайту проєкту може бути різною, але ось деякі потенційні сегменти аудиторії:

Любителі історії: люди, які мають великий інтерес до історії, зокрема до історії війни, можуть бути залучені на сайт проєкту. Вони могли б дослідити роль музики в різних конфліктах і отримати глибше розуміння її впливу на суспільства в ті часи.

Любителі музики: люди, які цінують музику та її різні жанри, можуть бути заінтриговані сайтом проєкту. Їм може бути цікаво дізнатися, як музика розвивалася і на яку вплинув досвід війни, або як музиканти використовували музику як форму самовираження в ті періоди.

Студенти та дослідники: студенти, які вивчають історію, музику, культурологію чи суміжні галузі, можуть вважати сайт проєкту цінним для своїх досліджень і академічних занять. Вони можуть шукати вичерпні ресурси та аналіз, пов'язані з музичною індустрією воєнного часу, щоб поглибити своє розуміння та підтримати навчання.

Широка аудиторія, зацікавлена в культурі: люди, які цікавляться культурою, мистецтвом і впливом історичних подій на суспільство, також можуть вважати сайт проєкту привабливим. Їм може сподобатися досліджувати зв'язки між музикою, історією та суспільними змінами під час війни.

Важливо враховувати ці потенційні сегменти аудиторії під час розробки та просування сайту проєкту. Розуміючи їхні інтереси та потреби, можна налаштувати вміст, функції та стратегії охоплення, щоб залучити та знайти резонанс у цільової аудиторії.

ОПИС ПРОЄКТУ

Назва проєкту ідентична з назвою дипломної роботи — «Музична індустрія впродовж війни та її висвітлення в ЗМІ». На головній сторінці перед читачем відкриваються дані про дипломну роботу та, власне, її практичну частину, тобто сам проєкт. Перелічено мету, ідею, предмет дослідження, описано його методи.

Структурно сайт поділяється на п'ять підрозділів:

1. Головна сторінка;
2. Історія воєнної музики;
3. Значення музики на війні;
4. Питання, порушені у воєнній музиці;
5. Музична індустрія часів російсько-української війни та її висвітлення у ЗМІ.

Кожен із підрозділів містить тематичні статті, аудіо- та відеоматеріали. Останній, п'ятий підрозділ, зібрав у собі сайти вітчизняних та зарубіжних медіа, що представляють читачеві проблему використання музики впродовж російсько-української війни у якості культурної зброї, а також низку інформації про роботу українських музикантів впродовж повномасштабного вторгнення.

Узагальнюючі тексти до матеріалів розділів сайту

Значення музики на війні

На війні все і всі втрачають свою невинність, і ніхто і ніщо не залишається безневинним на війні, навіть якщо це лише звуки. На війні музика стає зброєю. Нею зловживають і використовують як молот для втовкмачення пропагандистських гасел у свідомість мас. Вона перетворює тіла на крокові та підспівуючі машини. Як культурний колючий дріт, музика має позначати лінію фронту між націями та культурами. Вона покликана вказати, хто друг, хто ворог, хто добрий, хто злий, культурно піднесений і примітивний.

Спів і музикування були повсюди, щойно солдати залишали передові рубежі фронту. Їм потрібно було розслабитись, а також убити час. Люди робили свої власні інструменти, деякі привозили та збирали невеликі оркестри, які пропонували попури. Нарешті, сама музика стає предметом та змістом індивідуальних сприйнятів, роздумів та спогадів. У своїй формі та обстановці вона зберігає шум битви, пафос історичного моменту, жахи війни, жалобу за загиблими, бачення світу, розпачу та втечі від реальності. Музика на війні позиціонується композиторами та сприймається слухачами як маніфест. В результаті саме Перша світова війна як перша сучасна війна задає тренд на функціоналізацію музики.

Музика, очевидно, грала помітну роль у проводах солдатів. Майже ритуал, який здається навряд чи мислимим без музики та пісень. Пісні, піснеспіви та марші, які можна почути, є виразом пам'яті про тих, хто залишився позаду, і про останню зустріч солдата зі своєю батьківщиною. Ветерани Першої світової війни особливо емоційно згадують про прощання з рідним будинком та мирним життям, про поїздку на фронт.

Музика здебільшого робить дедалі стерпнішим все, навіть жахи. Легка музика, хіти, кабаре, а також мистецька музика служили барометром настрою. Чим гірший настрій, тим більшою була потреба відволіктися, забути, наприклад, у веселому й інтригуючому світі опери та балету. Мрія про швидку

перемогу розвіюється не менш швидко, і в міру того, як йде війна, героїчна смерть виходить з моди. Музика стає важливою для індивідуального досвіду, індивідуального контексту окремого слухача. Одна і та ж пісня може брати на себе складне різноманіття значень та функцій, може придушувати чи втішати, обрамляти горе чи зміцнювати мужність відстоювання інтересів Батьківщини чи нації. Музика втішає, допомагає людині вижити в окопах та у шпиталях. Музика створює почуття приналежності, ідентичності і послабляє переживання від болісних втрат та бурхливих емоцій.

Крім того, є і туга за мистецтвом як островом у реальності війни та її сприйняття як творчого стимулу. Цінні відомості про особисте використання музики у воєнний час можна знайти у польових поштових листах та військових щоденниках, у романах та автобіографіях, а також у пресі. Майже неймовірно, щоб у цих джерелах, що відображають особистий досвід, музика багаторазово використовувалася як метафора. Саме тому Першу світову війну, першу стандартизовану до сучасних норм війну, описують як свого роду музичну подію.

Солдати на фронті повідомляли про матеріальні бої з безперервним артилерійським обстрілом та багатогодинним розгортанням важкої артилерії. Вони описують приголомшення та жах, що охопили їх, але іноді також розкривають чарівність, яку вони знайшли в собі, незважаючи на нестерпний шум та сусідні удари. Солдати нерідко порівнювали акустичне пекло з концертом, месою чи хоромим заходом. Вони ідентифікували страшний артилерійський обстріл як музичний феномен і в той же час вказували на те, що моменти естетичної краси та величі, безумовно, можуть бути отримані зі сприйняття акустичних ексцесів насильства.

У багатьох місцях солдати бачили картину жаху, але на це можна буквально закрити очі. Слуху ж довелося ще витримувати небувалий колись бойовий галас. Можливо, насильство як акустичний феномен можна описати лише порівнюючи його з музичними переживаннями. Як і на війні, у музиці вивільняються грандіозні енергетичні сили, що призводять не до відторгнення

та відрази, а до підвищеного збудження. Тільки так можна зрозуміти, чому переживання битви іноді описується як ейфорія та свого роду сп'яніння. Пекло на лінії фронту часто було настільки переважним, що солдати були у нестямі. У військовому звіті після закінчення битви капітан фантазував про величезне «щастя порятунку», яке він колись відчував, і про «хор тисяч голосів» усередині нього. Для деяких авторів ревучий шум війни — це «симфонія смерті» та акомпанемент умирання, з яким вони з кожним днем знайомляться дедалі більше. Інші порівнюють це із «чудесною похоронною месою», під час якої смерть на полі бою прославляється як вінець життя.

Оглушальні звуки бою та вібрація артобстрілу викликали у багатьох солдатів сильний психологічний стрес. Щось невловиме проникає через вухо в тіло та душу, проти чого солдат не може озброїтися. Вухо стає точкою входу травматичного шоку. Невдовзі військовим медикам стало зрозуміло, що бійці зазнали серйозних психологічних травм, почувши все це. Лише за кілька місяців після початку війни їм довелося зіткнутися з масою «істерично глухих» людей у військових шпиталях. Тож муки, які доводилося терпіти солдатам у безпосередній близькості від своїх знарядь і ворожих ударів, неймовірні.

Проте "шум пригнічував дедалі більше, ніж перспектива неминучої смерті", – зазначав ще в листопаді 1914 року британський військовий репортер Філіп Гіббс[5]. Вибухи мають ефект «подібний до жахливого процесу розчинення у всьому тілі». Не дивно, що профілактика також дедалі частіше розглядалася. Історія Гомера, за якою супутники Одиссея озброїлися воском у вухах проти співу сирен, наштовхнула берлінського фармацевта Максиміліана Негвера на ідею «Охропакса». Плавні пробки зазнали свого кислотного випробування в пекельному шумі Першої світової війни. Воскові кульки були останнім відчайдушним захистом у «сталевих грозах». Імовірно, буму бізнесу сприяла популярність берушів на передовій.

Саме тут приходила на допомогу музика. Відомо, що роки Першої світової війни – це ранні роки звукозаписної індустрії. Музика, що

записувалася на пластинки, грала в госпіталях і використовувалася як елемент терапії для поранених солдатів.

Творчий внесок у світову війну зробили багато відомих композиторів. Крім творів, що є реакціями на війну, є словесні висловлювання у вигляді маніфестів і заяв. Були твори про патріотичне схвалення, про жах війни, але й про явну військову критику, про долі жінок і дітей, про загальний настрій скорботи. Іноді до війни звертаються безпосередньо, іноді посилення до неї залишаються прихованими в інструментальній музиці. Композитори також роблять творчий внесок у війну у вигляді пісень, що розкривають жорстоке обличчя війни і виражають її жорстокість, трагедію і порочність. Можливо, просто від сорому за той ентузіазм, який вони зазнали на початку «Сталевої грози». Можливо, просто через прагнення тиші і спокою перед обличчям пострілів.

Історія

Одним із найважчих періодів та речей, через які проходять країни та окремі особи, є війна. Історія показала нам, що музика в різні часи взаємодіяла з військовою справою, виконуючи різні функції. Музику використовували під час війн тисячолітньої давності. Хоча інструменти з тих пір могли змінитися, сенс музики під час воєн залишився тим самим.

Перші згадки про використання воєнної музики сягає біблійних часів. У багатьох біблійних історіях ми можемо прочитати про те, як солдати використовували музику, щоб виграти важливі битви. Навіть певними арміями керували флейтисти, які грали пісні, щоби підняти армію.

Із Середньовіччя музика використовувалася як спосіб контролювати війська — не дарма із часом з'явилася система музичних сигналів-закликів, в яких були зашифровані різні команди для наступу й відступу армій.

Коли вибухнула Перша світова війна, музика стала грати значно більшу роль. Невід'ємною частиною війни були патріотичні пісні, які нагадували людям та солдатам, за що та за кого вони билися. Використання музики під час

Першої світової війни різко змінилося, порівняно з попередніми війнами. На цей раз її використовували як інструмент пропаганди, а не лише розваги. Подібну роль зберегла музика і на часи більш кривавої Другої світової війни: в армійських таборах, на заводах і в лікарнях музика, що лунала по радіо, щодня піднімала настрій солдатам. Концерти також використовувалися для підвищення морального духу як цивільних, так і військових.

Часи змінилися, музика теж зазнала драматичних змін. На відміну від класичної, джазової та іншої музики, що використовувалася під час попередніх воєн, війна у В'єтнамі все змінила. Настав час протестної музики. Більшість артистів на той час була рішуче налаштована проти війни у В'єтнамі. Музиканти використовували власні композиції як спосіб донести своє послання світу. Крім того, музичне мистецтво використовувалося для висловлювання слів підтримки, розчарування та опору солдатам, що боролися на війні.

Такі пісні були спеціально написані про тяжке становище солдатів, які загинули під час війни. Вони були своєрідним протестом проти труднощів, з якими зіткнулися ветерани, повернувшись із війни.

Таким чином, із часом, окрім інструментом ведення до бою, музика сама стала полем бою дисидентів із владним режимом, місцем висловлення антивоєнних лозунгів та інше. Але на війні і понині зберегла притаманні раніше функції.

Проблема миру та війни в музичній культурі

Проблема війни багато в чому виявляється у музиці. Спектр композицій варіюється у зображенні воєнних та мирних бачень світу.

Протягом століть проблема миру й війни надихала митців на створення багатого світу образів, так званої іконографії війни та миру. Ще багатшими і різноманітнішими є літературні свідчення, в яких названої проблеми торкалися романів, оповідань, віршів і п'єс. Але як політичний світ фігурує у музиці? Зокрема, музика стабільна за своїм значенням і вважається найбільш абстрактним з усіх мистецтв, тому що її змістом є «рухливі форми, що

звучать», як писав австрійський музичний критик Едуард Ганслік у 1854 році у своєму відомому музично-естетичному трактаті «Про музичну красу» [4]. «Композитор пише та думає. Він тільки пише і думає, відірваний від будь-якої об'єктивної реальності, тонами, своєю неперекладною вихідною мовою», — наголошував Ганслік [4].

Доволі мало музичних творів, у яких натякають на передчуття майбутньої катастрофи — війни. Сама війна, звісно, часто ставала предметом композицій: іноді у легковажному значенні, у минулому часто з мілітаристськими намірами, але сьогодні, насамперед, у творах, які хочуть активізувати волю саме до миру. Клопотання про мир і очікування миру на війні часто ставали предметом творів, а також подяки за здобутий мир, хоча в більш ранніх творах нерідко були і подяки за перемоги. У минулому столітті у центрі уваги виявилися композиції, котрим характерний жест скорботи і голосіння: у них війна постає нелюдських масштабів трагедією. Тому особливо вражає антимілітарна музика, яку можна зустріти і в XVII столітті, за часів Тридцятирічної війни, а також музика, направлена змістом проти насильства, репресій, тиранії, злиднів і расизму. Композиторам було важко зобразити мир у позитивному, конструктивному чи навіть ствердному ключі, як це було раніше, але такі спроби були.

Композитори не є провісниками очікуваних світових подій, але іноді вони, подібно до митців в інших областях, мають сенсоріум, який дозволяє їм висловити загалом непередбачувану, але передбачувану атмосферно та по-серйозному загрозову катастрофу. У цьому контексті можна було б процитувати Шосту симфонію Густава Малера «Трагічна», а також «Шість п'єс для оркестру» Антона Веберна, марш у «Трьох оркестрових п'єсах» Альбана Берга тощо[1].

Звичайно, щодо таких творів абсолютної музики, що несуть відповідний чуттєвий або квазіпрогностичний характер, потрібна крайня обережність у плані інтерпретації. Очевидне заперечення проти проектування таких творів на такі світові катастрофи, такі як Перша та Друга світові війни, неминуче завжди

і безперечно зводиться до переінтерпретації, але виходить з того, що є відомості про їхню безумовно однозначну інтерпретацію. Але саме такі сенси у видатних композиціях щойно згаданого роду зустрічаються лише в окремих випадках.

Композитори раннього Нового часу були закохані у зображення військових баталій та у композиційну постановку «війн любові». Любовна війна (*guerra d'amore*), як вона знаходить вираз у композиціях Луки Маренціо, Карло Джезуальдо да Венози, Клаудіо Монтеверді чи Бьяджо Маріні, — це війна за аналогією, рольова гра: кохана постає як неприступна фортеця. Відповідно, коханий сповнений прагнень завоювань: «*Guerra è il mio stato*», що можна було б перекласти як «Війна — мій стан душі».

Композитори полюбили такі сюжети — битви і любовної війни — тому, що вони могли висловити в них свою композиційну віртуозність, а також тому, що в суспільстві була явно резонаторна група для подібних зображень. Багато перекладів, особливо батальної музики до фортепіано, яку можна було використовувати для музикування вдома, підтверджують факти. Чому близько 1800 року яничарський марш для фортепіано став настільки популярним, щоб імітувати турецьку військову музику («*Rondo alla turca*», Моцарт)? У такій музиці не можна було уникнути небезпеки естетизації війни, метушні битв та конфліктів.

Невблаганний ритм, що символізує маршируючі війська, військову техніку, що зіштовхується, може символізувати і зовсім інше: страх перед війною, що наближається, а також опір і протест, тобто антивоєнний настрій, з якого виростає молитва про мир. Вражаючий приклад можна знайти в «*Agnus Dei*» Йозефа Гайдна (1796). Ця композиція, відома також як «*Паукенmesse*», була написана у важкі часи: французькі війська здобували перемогу за перемогою в Італії. Історична наука говорить про блискучий похід Наполеона Бонапарта. Французькі війська перебували у Штирії і погрожували просунути далі. В «*Agnus Dei*» чути наближення ворога здалеку завдяки використанню літавр соло. Поки французька армія дислокувалася у країні,

офіційно було наказано не говорити про мир. Але Гайдн умів використати літургію меси не тільки для того, щоб говорити про мир, а й для того, щоб прямо вимагати його своїми композиційними засобами. Благаюче «*miserere nobis*» пов'язане з безжальним ритмом літавр соло; «*donanobis beatem*» звучить як: «Ми хочемо, ми вимагаємо миру!», що потужно підкріплюється фанфарами.

В «Урочистій месі» Бетховена (1819–1823) занепокоєння Гайдна зазнало посилення, яке не повторювалося після Бетховена. Війна та мир у музиці за своїм антиподним характером є драматичною боротьбою за мир і проти війни. Сучасні критики знаходили лякаючі «військові сцени» зовсім недоречними і боролися за їх виключення з масової композиції та вистав — яке непорозуміння! В «*Agnus Dei*» Бетховена військово-войовничий аспект також остаточно відступає. Складається враження, що воля до миру і сам мир перемогли над війною. Однак цей спокій не приходить приємно, легковажно і точно не декламаторськи. У композиції це результат драматичного протистояння, великої напруги: кінець — спокій — немислимий без попередніх криків страху і погляду у прірву, які мають бути представлені "*timidamente*". І цей спокій, лише стисло інтонований, не документований апофеозним жестом, як можна було б очікувати від Бетховена; музика там залишається тендітною і чутною в небезпеці, як Томас Гоббс описав в 16 розділі «Левіафана» (1651): «Природа війни полягає не в реальних бойових діях, а у відомій схильності до них» [7]. Звуковий заклик до миру Бетховена залишає саме таке враження.

Сучасні композитори також намагалися композиційно висловити цей конфлікт між війною та миром, що часто задокументовано у вигляді свого роду клопотань про мир, наприклад, Артур Онегер у його Симфонії № 3 «Літургічна» (1946) або Антал Дораті в його Симфонії № 3 «Керела Паціс» (1985). Між іншим, молитва про мир є одним із тих композиційних топосів, які знову і знову піднімалися композиторами протягом усієї історії музики, починаючи з пізнього середньовіччя.

За змістом також є композиції, які висловлюють очікування миру серед війни. Коли німецький вермахт вторгся до Франції в 1940 році, Андре Жоліві, наприклад, написав «MessepourleJourdeLaPaix». Ця меса починається з "Алілуйя" у настрої депресії — без проблиску надії, яка, звичайно, не може з'явитися у світлі подій. Але з часом цей похмурий настрій поступово світлішав. Та наприкінці знову повторюється «Алілуйя», яка вже ейфорично вимовляється голосом: «Всупереч нинішньому досвіду: надія можлива!», — це було основним повідомленням. Знову написана посеред війни Симфонія No. 5 (1943) англійця Ральфа Вогана-Вільямса була втіленням впевненості в тому, що, незважаючи на всі руйнування та весь хаос, зрештою запанує мирний порядок. Щось подібне повідомляється і про виконання Симфонії №5 Сергія Прокоф'єва. Композитор побачив у цій симфонії документ перемоги над силами зла. Після багатьох років війни та ще в самій війні ця композиція мала передати уявлення про майбутній мир [3].

XX століття, за великим рахунком, не знало тріумфальної музичної реакції на перемоги. Війна тепер постала набагато більше як цивілізаційна, соціальна та людська катастрофа. Композиції присвячені смерті, скорботі та плачу. Тут досі актуальні композиції XVII століття, часу Тридцятирічної війни, в яких колись були виражені страждання страшної, багаторічної кривавої війни («мирні зітхання»).

Протест, скорбота, подолання болю, розпач, гнів: ось ключові слова, які стосовно 20 століття можна віднести до музичних творів про війну. Нерідко композитори робили місця крайнього варварства відправною точкою своїх композицій: Герніка, Роттердам, Лідиче, Катинь, Освенцім, Дрезден, Хіросіма й Нагасакі, а також Нанкін — місто, де японські війська вирізали понад 300 000 китайців.

Якщо в 1950-х роках і пізніше формулювалася теза про те, що перелом цивілізації, що стався багато в чому і в багатьох місцях у XX столітті, залишився неопрацьованим і потрібно було діагностувати «нездатність до скорботи», то це спостереження жодною мірою не відповідає дійсності.

Навпаки: великі, виразні роботи Арнольда Шенберга, Пауля Хіндеміта, Бенджаміна Бріттена, Міхаеля Тіппета, Кшиштофа Пендерецького, Ганса Вернера Хенце, Луїджі Ноно, Ісанг Юна, Клауса Хубера та інших авторів, що стали відомими широкій публіці, вже певною мірою передбачали скорботу, що пояснює їхнє незрівнянне значення у цьому відношенні.

XX століття, наповнене насильством, придушенням, злиднями, націоналізмом і расизмом, неминуче мало викликати опір і протест, насамперед, звичайно, антивоєнні композиції. Можна було б застосувати таке: що тонше уявлення, то ефективніша відповідна робота.

Антикомпозиції – це політичні твори. Факти незаперечні та безпомилкові щодо численних творів, написаних спеціально у другій половині XX століття проти тиранії, військової диктатури, тортур, поліцейського терору, владолюбства, експлуатації, бідності та расизму та явно за опір, революцію та свободу. Їх намір полягав у тому, щоб спровокувати опір усвідомленню сьогодення. У такій музиці відкриваються бездонні звукові образи, порівняні з безоднями, що конкретно переживаються, в огидній політичній реальності. Те, що темрява може передвіщати славу світла (*perasperaadastra*), — це надія, яку багато композиторів явно більше не можуть розділяти через таку ситуацію в світі. Саме тому вони беруть собі за ціль боротьбу

Музична індустрія часів російсько-української війни та її висвітлення у ЗМІ

Ознайомившись із переліком посилань, що пропонує до читання пошукова стрічка Google, можна дійти висновку, що тема використання й поширення української музики впродовж російсько-української війни здебільшого висвітлюється вітчизняними мас-медіа з метою популяризації україномовних виконавців та формування нового медіа-ринку музичної індустрії, що відрізнявся би від довоєнного. Так, згідно з даними видання "Люк Медіа", вже на даному етапі війни більшість опитаних (78% при виборці у 117

респондентів) [10] цілком відмовилися від вживання російськомовного контенту, зокрема музичного характеру.

Окрім цього, можна знайти декілька матеріалів від зарубіжних редакцій, присвячених роботі українських виконавців після початку повномасштабного вторгнення. Цікавим є порівняння в одному із запропонованих матеріалів сучасної української музики із культурною зброєю в руках вітчизняних митців.

ВИСНОВКИ

Музика часів війни здебільшого розглядається не як причина насильницької дії, а скоріше як символічний ресурс, який митці можуть мобілізувати в процесах або динаміці насильства. Мова здебільшого йде про розуміння того, як люди використовують музику та звукові явища, щоб надати значення своїй реальності в контексті війни або виправдати акти руйнування та насильства .

Музика може навіть більше, ніж інші види мистецтва, претендувати на те, що вона є незамінною під час війни. Великі аспекти музики в збройних силах відображають уявлення про те, що вона може ефективно надихати патріотизм і хоробрість. Марші та гімни використовувалися, щоб прищепити мужність і конформізм. Вони допомагають людям бачити себе частиною єдиного цілого. Те, як ми чуємо та використовуємо музичну мову західної культури, також дає змогу музиці описувати війну. Очікування та переживання маршусолдатів і зловісні звуки бою були передані музикою. Крім звичайних труб і барабанів, з кінця середньовіччя використовували масові волинки та литаври, щоб налякати ворогів і підбадьорити воїнів.

Довгий час після припинення вогню музика продовжує відігравати часто фундаментальну роль у святкуванні або вшануванні пам'яті воєн і воїнів, слугуючи інструментом для колективної пам'яті, яка сама надто часто використовується згодом в служіння майбутнім війнам. Таким чином, зосереджуючись на історичних зв'язках між музикою та військовою справою, робота розглядає те, як людські суспільства будують свою колективну пам'ять і проєктують себе в майбутньому.

Ідея дипломного проєкту була успішно втілена через розробку та створення інтернет-сайту, що є збірником з історії симбіотичного існування музики з військовою справою. Окрім цього, на прикладі російсько-української

війни в ході роботи проаналізовано те, яким чином вітчизняні та зарубіжні ЗМІ висвітлюють проблему зв'язку війни та музичного мистецтва.

На відміну від колишніх війн, сьогодні музика використовується по-новому через технології. У наші дні солдати мають доступ до смартфонів, комп'ютерів та багатьох інших гаджетів.

Це дозволяє їм слухати музику набагато ширше.

Через ці варіанти музика тепер використовується таким чином, щоб допомогти зійти стресом війни. Солдати, як і за часів Першої світової війни, коли у масовому використанні з'явилися аудіозаписувальні та відтворювальні пристрої, використовують музику так само, як і більшість із нас, коли нам сумно, боляче, радісно чи коли ми потребуємо втіхи — музика слугує психотерапевтичним

засобом. Вона також використовується як психологічний інструмент, щоб солдати не розгубилися. Із часом також музика стала носієм маніфестичних закликів, інструментом пропаганди та полем боротьби дисидентів із системою. Але в умовах війни музиці залишаються притаманними ті ж самі функції.

Музика відіграє важливу роль під час війни, надаючи розраду, натхнення та єдність тим, хто постраждав від конфлікту.

Вона слугуватиме потужним засобом для вираження емоцій, пропонує чистоту від суворих реалій війни. Музика може підняти настрій, підвищувати моральний дух і дарувати відчуття надії та стійкості серед труднощів.

Пісні та гімни можуть стати закликami до об'єднання, сприяючи розвитку колективної ідентичності та зміцненню зв'язків між солдатами та цивільними. Крім того, музика діє як міст між культурами,

сприяючи розумінню та співчуттю в розділеному світі.

Під час війни музика стає маяком світла, нагадуючи нам про нашу спільну людяність і силу гармонії. Ці етичні можливості являються безсилі за побигтв війни.

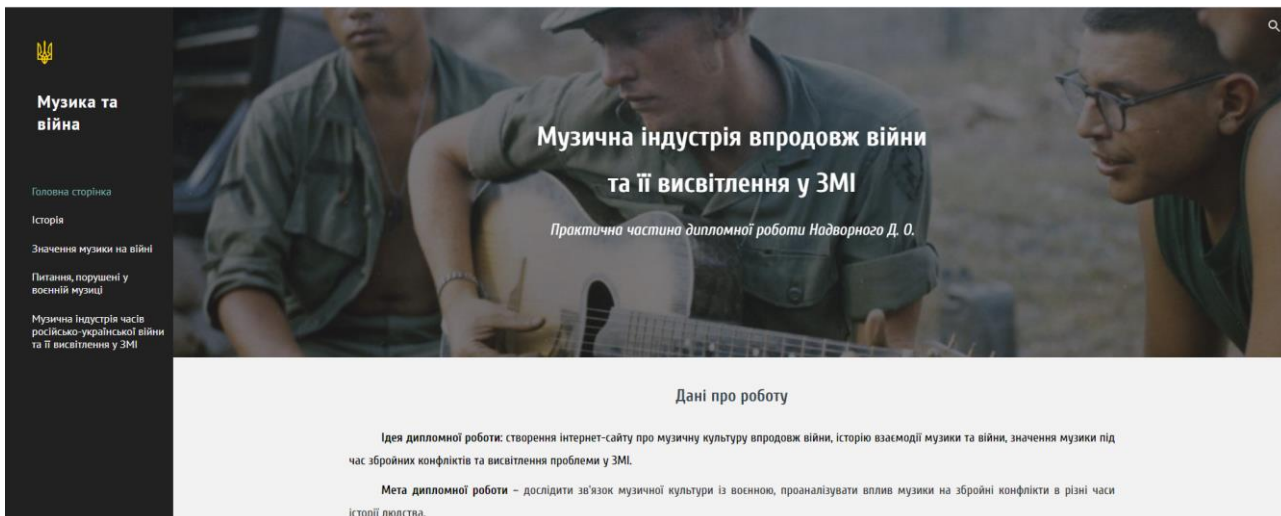
Тому музика повинна нагадувати про майбутнє та заохочувати до його творення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адлер, Курт, зб. Пісні війни: із шістнадцятого по двадцяте сторіччя. Нью-Йорк: Хоуелл, 1943.
2. Аткинсон, Девід і Стів Роуд, ред. Вуличні балади у Британії, Ірландії та Північній Америці дев'ятнадцятого століття: взаємозв'язок між друкованими та усними традиціями. Фарнем, Великобританія, і Берлінгтон, Вермонт: Ашгейт, 2014.
3. Арнольд, Бен. Музика і війна: науково-інформаційний посібник. Нью-Йорк: Гарленд, 1993.
4. Ганслік, Едуард, ред. Henry Pleasants, Music Criticism 1846-99, Хармондсвор, Великобританія, 1863.
5. Гіббс, Філіп, ред. From Baroque to Postmodernism, Лондон, Великобританія, 1917.
6. Ніколс, Девід, ред. Кембриджська історія американської музики. Кембридж, Великобританія: Cambridge University Press, 1998.
7. Ньюї, Глен. The Routledge guide to Hobbes' Leviathan (Друге видання). Мілтон Парк, Абінгдон, Оксон, 2014.
8. Фумертон, Патрісія, Аніта Герріні та Кріс МакЕбі, ред. Балади та пісні в Британії, 1500–1800. Фарнем, Великобританія, і Берлінгтон, Вермонт: Ашгейт, 2010.
9. Річі, Фіона та Дуг Опп. Мандрівні незнайомці: Музична подорож від Шотландії та Олстера до Аппалачів. Чапел-Хілл: преса університету Північної Кароліни, 2014.
10. Матеріал Люк Медіа «Як змінилися музичні вподобання українців після 24 лютого?»: <https://lyuk.media/behind-city/musical-tastes-in-wartime/>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Музика та війна

- Головна сторінка
- Історія
- Значення музики на війні
- Питання, порушені у военній музиці
- Музична Індустрія часів російсько-української війни та її висвітлення у ЗМІ

Музична індустрія впродовж війни та її висвітлення у ЗМІ

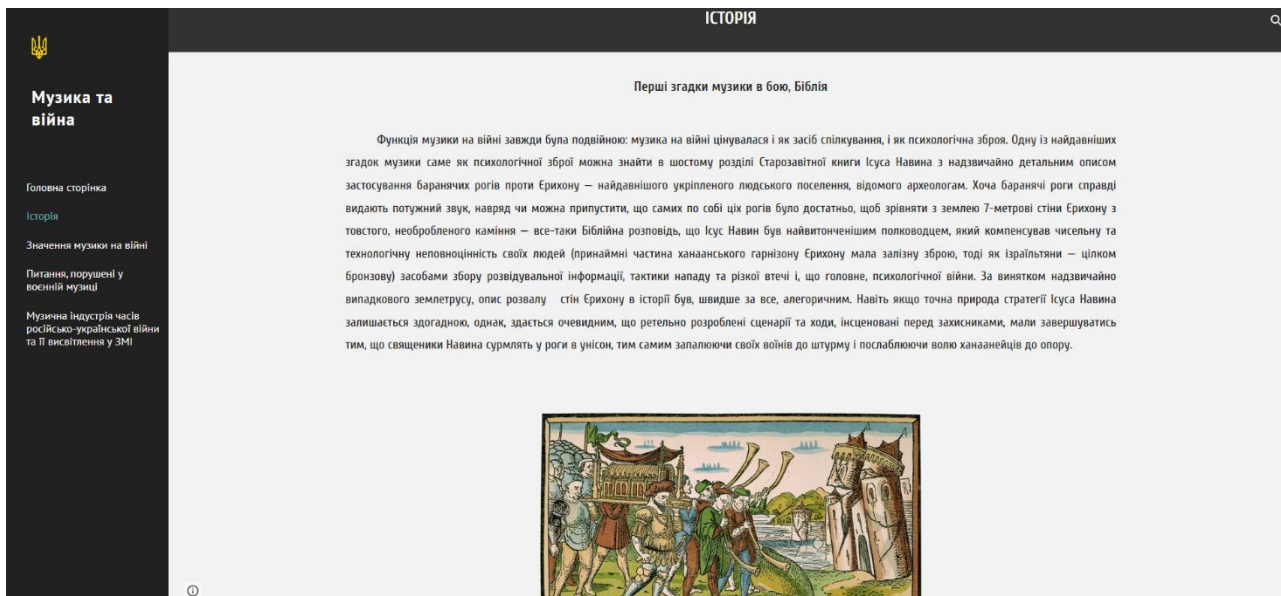
Практична частина дипломної роботи Надворного Д. О.

Дані про роботу

Ідея дипломної роботи: створення інтернет-сайту про музичну культуру впродовж війни, історію взаємодії музики та війни, значення музики під час збройних конфліктів та висвітлення проблеми у ЗМІ.

Мета дипломної роботи – дослідити зв'язок музичної культури із воєнною, проаналізувати вплив музики на збройні конфлікти в різні часи історії людства.

ДОДАТОК Б

Музика та війна

- Головна сторінка
- Історія
- Значення музики на війні
- Питання, порушені у военній музиці
- Музична Індустрія часів російсько-української війни та її висвітлення у ЗМІ

ІСТОРИЯ

Перші згадки музики в бою, Біблія

Функція музики на війні завжди була подвійною: музика на війні цінувалася і як засіб спілкування, і як психологічна зброя. Одну із найдавніших згадок музики саме як психологічної зброї можна знайти в шостому розділі Старозавітної книги Ісуса Навина з надзвичайно детальним описом застосування баранячих рогів проти Ерихону – найдавнішого укріпленого людського поселення, відомого археологам. Хоча баранячі роги справді видають потужний звук, напевно чимось можна припустити, що самих по собі ціх рогів було достатньо, щоб зрівняти з землею 7-метрові стіни Ерихону з товстого, необробленого камення – все-таки Біблійна розповідь, що Ісус Навин був найвитонченішим полководцем, який компенсував чисельну та технологічну неповноцінність своїх людей (принаймні частина ханаанського гарнізону Ерихону мала залізну зброю, тоді як Ізраїльтяни – цілком бронзову) засобами збору розвідувальної інформації, тактики нападу та різкої втечі і, що головне, психологічної війни. За винятком надзвичайно випадкового землетрусу, опис розвалу стін Ерихону в історії був, швидше за все, алегоричним. Навіть якщо точна природа стратегії Ісуса Навина залишається здогадкою, однак, здається очевидним, що ретельно розроблені сценарії та ходи, інсценовані перед захисниками, мали завершуватись тим, що священники Навина сурмлять у роги в унісон, тим самим запалюючи своїх воїнів до штурму і послаблюючи волю ханаанейців до опору.

ДОДАТОК В

🔍
🇺🇦

Музика та війна
ЗНАЧЕННЯ МУЗИКИ НА ВІЙНІ

Ніщо не безвинне

На війні все і всі втрачають свою невинність, і ніхто і ніщо не залишається безвинним на війні, навіть якщо це лише звуки. На війні музика стає зброєю. Нею зловживають і використовують як молот для втовкмачення пропагандистських гасел у свідомість мас. Вона перетворює тіла на крокові та підсліуючі машини. Як культурний колючий дріт, музика має позначати лінію фронту між націями та культурами. Вона покликана вказати, хто друг, хто ворог, хто добрий, хто злий, культурно піднесений і примітивний.

Спів і музикування були повсюди, щойно солдати залишали передові рубежі фронту. Їм потрібно було розслабитись, а також убити час. Люди робили свої власні інструменти, деякі привозили та збирали невеликі оркестри, які пропонували попури. Нарешті, сама музика стає предметом та змістом індивідуальних сприйняття, роздумів та спогадів. У своїй формі та обстановці вона зберігає шум битви, пафос історичного моменту, жахи війни, жалобу за загблими, бачення світу, розпач та втечі від реальності. Музика на війні позиціонується композиторами та сприймається слухачами як маніфест. В результаті саме Перша світова війна як перша сучасна війна задає тренд на функціоналізацію музики.

Музика, очевидно, грала помітну роль у провадах солдатів. Майже ритуал, який здається наважд чи мислимим без музики та пісень. Пісні, пісенспів та марші, які можна почути, є виразом пам'яті про тих, хто залишився позаду, і про останню зустріч солдата зі своєю батьківщиною. Ветерани Першої світової війни особливо емоційно згадують про прощання з рідним будинком та мирним життям, про поїздку на фронт.

Музика здебільшого робить дедалі стерпнішим все, навіть жахи. Легка музика, хіти, кабаре, а також мистецька музика служили барометром настрою. Чим гірший настрій, тим більшою була потреба відволіктися, забути, наприклад, у веселому й інтригуючому світі опери та балету. Мрія про швидку перемогу розвіюється не менш швидко, і в міру того, як йде війна, героїчна смерть виходить з моди. Музика стає важливою для

Головна сторінка
Історія
Значення музики на війні
Питання, порушені у воєнній музиці
Музична Індустрія часів російсько-української війни та її висвітлення у ЗМІ

ДОДАТОК Д

🔍
🇺🇦

Музика та війна
ІСТОРІЯ

ПИТАННЯ, ПОРУШЕНІ У ВОЄННІЙ МУЗИЦІ

Проблема миру та війни у музичній культурі

Проблема війни багато в чому виявляється у музиці. Спектр композицій варіюється у зображенні воєнних та мирних бачень світу.

Протягом століть проблема миру й війни надихала митців на створення багатого світу образів, так званої іконографії війни та миру. Ще багатшими і різноманітнішими є літературні свідчення, в яких названої проблеми торкалися романи, оповідань, віршів і п'єс. Але як політичний світ фігурує у музиці? Зокрема, музика стабільна за своїм значенням і вважається найбільш абстрактним з усіх мистецтв, тому що її змістом є «рухливі форми, що звучать», як писав австрійський музичний критик Едуард Ганслік у 1854 році у своєму відомому музично-естетичному трактаті «Про музичну красу». «Композитор пише та думає. Він тільки пише і думає, відірваний від будь-якої об'єктивної реальності, тонами, своєю неперекладною вихідною мовою», — наголошував Ганслік.

Доволі мало музичних творів, у яких натякають на передчуття майбутньої катастрофи — війни. Сама війна, звісно, часто ставала предметом композицій: іноді у легковажному значенні, у минулому часто з мілітаристськими намірами, але сьогодні, насамперед, у творах, які хочуть активізувати волю саме до миру. Клопотання про мир і очікування миру на війні часто ставали предметом творів, а також подяки за здобутий мир, хоча в більш ранніх творах нерідко були і подяки за перемоги. У минулому столітті у центрі уваги виявилися композиції, котрим характерний жест скорботи і голосіння: у них війна постає людських масштабів трагедією. Тому особливо вражає антимілітарна музика, яку можна зустріти і в XVII столітті, за часів Тридцятирічної війни, а також музика, направлена змістом проти насильства, репресій, тиранії, злиднів і расизму. Композиторам було важко зобразити мир у позитивному, конструктивному чи навіть ствердному ключі, як це було раніше, але такі спроби були.

Композитори не є провісниками очікуваних світових подій, але іноді вони, подібно до митців в інших областях, мають сенсоріум, який дозволяє їм висловити загалом непередбачувану, але передбачувану атмосферно та по-серйозному загрозили катастрофу. У цьому контексті можна було б процитувати Шосту симфонію Густава Малера «Трагічна», а також «Шість п'єс для оркестру» Антона Веберна, марш у «Трьох оркестрових п'єсах» Альбана Берга тощо.

Головна сторінка
Історія
Значення музики на війні
Питання, порушені у воєнній музиці
Музична Індустрія часів російсько-української війни та її висвітлення у ЗМІ

ДОДАТОК Є

Музика та війна
МУЗИЧНА ІНДУСТРІЯ ЧАСІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ ТА ЇЇ ВИСВІТЛЕННЯ У ЗМІ
🔍

Нижче надано перелік вітчизняних та іноземних медіа, що присвячували статті темі російсько-української війни та значення музики в цьому збройному конфлікті.

Головна сторінка

Історія

Значення музики на війні

Питання, порушені у воєнній музиці

Музична індустрія часів російсько-української війни та її висвітлення у ЗМІ

ЛЮК
🔍
☰

Головна - За містом - Як змінилися музичні вподобання українців після 24 лютого? Дослідження «Люк» та ексклюзивні коментарі

Назва медіа: Інтернет-журнал "Люк"

Тип медіа: онлайн-журнал про м. Харків соціально-урбаністичного характеру, висвітлює міські процеси та проблеми, стимулює до змін у місті та суспільстві.

Географічне розташування: м. Харків, Україна

У матеріалі представлено статистичні дані щодо того, як змінилися музичні вподобання українців (на користь україномовних виконавців) під впливом повномасштабного вторгнення Росії в Україну 2022 року.

Назва медіа: The Guardian

Тип медіа: інтернет-газета ліволіберального толку, найвідвідуваніший із сайтів британських газет (згідно з даними Alexa Internet), відомих як

